

ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ
ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΜΟΥΣΙΚΗ
ΤΕΥΧΟΣ Α'

ΔΙΑΤΡΙΒΗ
ΠΡΩΤΟΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ
ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Β. ΚΡΟΚΙΔΗ

ΑΘΗΝΑΙ

1972

† ΠΡΩΤΟΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΣ
ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Β. ΚΡΟΚΙΔΗΣ
ΚΥΜΗΣ 6
ΗΡΑΚΛΕΙΟΝ - ΑΤΤΙΚΗΣ 141 22
ΤΗΛ. 28.11.710

Στόν κατά πάντα θαγατηλόν
φίλον Νεωτάριον με πολλήν ἀγάπην
καὶ πατριῆς εὐχες.

Ἡράκλειον Ἀττικῆς 26-12-09

ΠΕΡΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ
ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

Ἡ Βυζαντινὴ Μουσικὴ διακρίνεται εἰς δύο ξεχωριστά μέρη. Καὶ ἐκεῖνο πού παρεδέχθη ἡ Ἐκκλησία διὰ τὴν σεμνοπρεπῆ ἐξύμνησιν τοῦ θεοῦ, ὠνομάσθη Ἐκκλησιαστικὴ ~~Ἐξωτερικὴ~~ Μουσικὴ, τό δέ ἄλλο πού μεταχειρίσθησαν πρὸς χρῆσιν τῶν διαφόρων ᾠσμάτων ὠνομάσθη Ἐξωτερικὴ Μουσικὴ.

Δυστυχῶς διὰ τὴν Ἐξωτερικὴν Μουσικὴν, ἡ ὁποῖα μεταχειρίζεται πλεῖστες ὅσες κλίμαιες μέ μεῖξιν τῶν διαφόρων ἡχων, δέν ἔχουμε σύγγραμμα συστηματικῆς διδασκαλίας. Διάσπαρτα ~~νά~~ ἀρχοῦν σέ χειρόγραφα ἢ ἄλλα τινὰ βιβλία στοιχεῖα περὶ αὐτῆς.

Στὴ συνέχεια θά προσπαθήσουμε νά ἀναλύσουμε ἀπὸ τὰ στοιχεῖα αὐτά τοὺς ἐπικρατέστερους ἀπὸ τοὺς ἑκατόν καὶ πλέον μεικτοὺς ἡχους μέ παραδείγματα σχετικῆς παραλλαγῆς πρὸς σαφεστέραν κατανόησιν τούτων.

Ἐπειδὴ αἱ λέξεις, τὰς ὁποῖας θά μεταχειρισθῶμεν πρὸς ὀρισμὸν τούτων εἶναι Ἀραβοτούρκοπερσικὲς θά παραθέσωμεν εἰς τό τέλος τοῦ παρόντος, μνημόνιον μέ τὴν Ἑλληνικὴν τοὺς ἀπόδοσιν καὶ τὴν προέλευσιν τοὺς.

Κατωτέρω παραθέτομεν τὴν ὀνομασίαν
τῶν ὀκτώ ἡχων τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Βυζαν-
τινῆς Μουσικῆς μέ ἀντιπαραθέσιν τῆς Τουρ-
κικῆς τοιαύτης καθὼς καὶ τῆς Ἀρχαίας Ἑλ-
ληνικῆς.

ΑΡΧΑΙΑ

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ	ΕΛΛΗΝΙΚΗ	ΤΟΥΡΚΙΚΗ
"Ηχος Α'	Φρύγιος	Ούσαν ¹
" Β'	Λύδιος	Χουζάμ ²
" Γ'	Υπερμιξολύδιος	Φαρκιάχ
" Δ'	Μιξολύδιος	Νεβά ³
" ΠΑ'	Υποδάριος	Χουσεϊνί ⁴
" ΠΒ'	Υπολύδιος	Χιτζάζ ⁵
" βαρύς	Υποφρύγιος	Μπεστεγκιάρ ⁶
" ΠΔ'	Δάριος	Ράστ ⁷

Οἱ ἤχοι ὠνομάζοντο ὑπὸ τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων τρόποι.

Ἐντὸς ὅμως ἀπὸ τὰ ὄντ' αὐτὰ Μακάμια⁸, ἔχουμε καὶ τοὺς Σουπιέδες⁹, οἱ ὅποιοι εἰ-
ναι πλεον τῶν ἑκατὸν, ὅπως ἀναφέραμε καὶ
πιο πάνω.

Πρὶν ὅμως ἐξηγήσουμε τοὺς μεικτοὺς
αὐτοὺς ἤχους, πρέπει νὰ ἀναφερθοῦμε στοὺς
δύο ἐκ τῶν κυρίων ἤχων τὸν τέταρτον καὶ
τὸν βαρὺ, οἱ ὅποιοι παρουσιάζουν μερικές
ἰδιομορφίες.

Τέταρτος ἤχος

Ὁ τέταρτος ἤχος ὡς γνωστὸν διακρίνε-
ται σὲ τρεῖς μορφές τ' ἀλεγόμενα μέλη.

α) Ὁ Ν Ε Β Α ποὺ εἶναι ὁ Παπαδικὸς
τέταρτος "Αγία" μέ βασι τὸν Δι ποὺ ἔλκει

τού φθόγγους γύρω ἀπ' αὐτόν δηλαδή τόν Γα καί τόν Κε καί καταλήγει εἰς τόν Δι.

β) ‘Ο Σεγκιιάχ¹⁰, ὁ ὁποῖος εἶναι εἰρμο-
λογικός τέταρτος, ὁ λεγόμενος λέγετος μέ
βάσιν τόν Βου.

γ) ‘Ο Μπεγιατί¹¹, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ στι-
χηρarikός τέταρτος μέ βάσιν τόν Πα.

ΒΑΡΥΣ ΗΧΟΣ

Ἐπίσης καί ὁ βαρὺς ἥχος διακρίνεται
καί αὐτός εἰς τὶς ἐξῆς τέσσαρες μορφές τὰ
λεγόμενα ὅπως εἴπαμε μέλη:

α) ‘Ο Ἀράκ ὅπως ἐξηγήσαμε πρὶν πάνω,
εἶναι βαρὺς διατονικός πεντάφωνος ἐκ τοῦ
Ζωμέ πεντάφωνον ἀνάβασιν. Παράδειγμα τοῦ
ἥχου αὐτοῦ ἔχουμε τὴν Δοξολογίαν τοῦ Ἰα-
κώβου πρωτοφάλτου τοῦ πεντάφώνου βαρέως.

β) ‘Ο Ἐβίτζ, ποῦ στήν Περσική γλῶσσα
σημαίνει κορυφή, ἴσως ἐπειδὴ ὑψώνει τὴν
βάσιν του εἰς τὴν κορυφήν τῆς κλίμακος
δηλαδή τόν Ζω¹² τοιουτοτρόπως. Ζ’.

Ὁ ἥχος αὐτός εἶναι βαρὺς Διατονικός
ἐπτάφωνος καί παράδειγμα τούτου ἔχουμε
τὴν ἐπτάφωνον Δοξολογίαν τοῦ Δανιήλ.

γ) ‘Ατζέμ Ἀσηράν, εἶναι λέξεις Ἀραβο-
περσική καί σημαίνει περσικόν ἡμερονύκτι-
ον. Εἶναι ἥχος ἐναρμόνιος βαρὺς ἐκ τοῦ Ζ’
ποῦ καταλήγει εἰς τόν Ζ. Παράδειγμα τοῦ

ἤχου αὐτοῦ ἔχουμε τὴν Δοξολογίαν τοῦ Χουρ-
μουζίου χαρτοφύλακος τοῦ ἐναρμονίου βαρέως

δ) Ὁ Μπεστεγκιάρ, εἶναι λέξις Περσικὴ
ποῦ σημαίνει ὠραῖον χρῶμα. Σχηματίζεται
ἀπὸ τὲς λέξεις Μπεστέ=χρῶμα καὶ γιιάρ= ὠ-
ραιότης. Ὁ ἦχος αὐτός εἶναι ὁ λεγόμενος
πρωτόβαρυς. Ὁδεύει ἀρχικῶς εἰς ἦχον πρῶ-
τον καὶ καταλήγει εἰς τὸν Ζ τοῦ βαρέως
Διατονικοῦ.

Ἀφοῦ ὁλοκληρώσαμε τίς παρατηρήσεις
 μας διά τούς ὀκτώ κυρίους ἤχους, ἃς ἐξετά-
 σουμε τώρα καί τούς μεικτούς τοιούτους,
 πού προέρχονται ἀπό τούς κυρίους ὀκτώ καί
 ὀνομάζονται Σουπτέδες, δηλαδή μεικτοί.

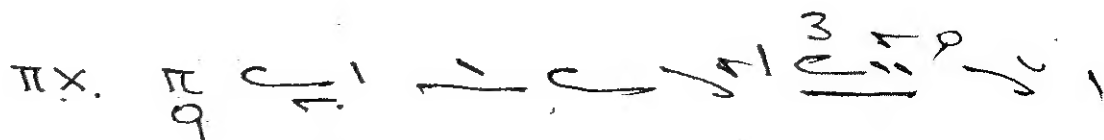
Ὅπως ἀναφέραμε καί προηγουμένως οἱ
 Σουπιέδες δηλαδή οἱ μεικτοί ἤχοι εἶναι
 πλέον τῶν ἑκατόν, ἀλλά ἐμεῖς θά ἐξετάσωμεν
 τούς κυριωτέρους καί ἐπικρατεστέρους καί
 θά τούς κατατάξωμεν μέ τήν σειράν, πού ἔ-
 χουν οἱ κύριοι ἤχοι, ἀπό τούς ὁποίους προ-
 ἐρχονται, παραθέτοντας καί μικρά παραδείγ-
 ματα τῆς γραμμῆς πού ἀκολουθοῦν πρὸς καλ-
 λιτέραν κατανόησιν.

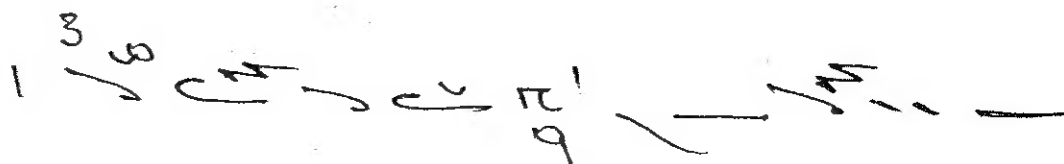
✓

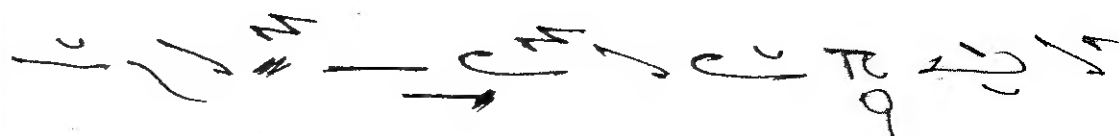
2

Ἐκ τοῦ Α' ἤχου

1) Κ ι ο υ ρ δ ε¹² Εἶναι ἤχος ἀφθορισμός.
 ἔχει βάσιν τόν π καὶ ἀπαιτεῖ τόν Βου
 μέ ἐναρμόνιον φθοράν Βου καὶ τόν Δι μέ ὕ-
 φεσιν Δι^ρ.

π.χ.

τὸν Ζω ἑναρμόνιον $\frac{2}{1}$ τὸν Δι καὶ τὸν ἄνω
 Πα' μέ ὕφεσιν καὶ τὸν Γα ἑναρμόνιον Γα
 καὶ τὸν κάτω Νη μέ δίεσιν καταλήγοντας
 εἰς τὸν Πα ἑναρμόνιον $\frac{2}{1}$

$$\pi \times \pi \quad \begin{array}{c} \diagup \\ \diagdown \end{array} \quad \begin{array}{c} \diagup \\ \diagdown \end{array} \quad \begin{array}{c} \diagup \\ \diagdown \end{array} \quad \begin{array}{c} \diagup \\ \diagdown \end{array} \quad \begin{array}{c} \diagup \\ \diagdown \end{array}$$

2007

$$\frac{m_1}{m_2} = \frac{\Delta t_2}{\Delta t_1}$$

1918

$$\frac{\pi}{2} = \frac{1}{2} \pi$$

5

Ἐκ τοῦ Β' ἤχου.

1) Χ ο υ ζ α μ¹⁵ . Εἶναι ἤχος Β' μέ βάσιν τὸν Β καὶ καταλήγει πάλιν εἰς τὸν Β .

Ὁ ἤχος αὐτός χαρακτηρίζεται ὡς τεταρτο-
δεύτερος ἢ Δεύτερος Διατονικός. Θέλει τὸν
Πα μέ δίεσιν καὶ τὸν Κε μέ ὕφεσιν.

π.χ. Β — — — — —

— — — — —

— — — — —

— — — — —

— — — — —

6

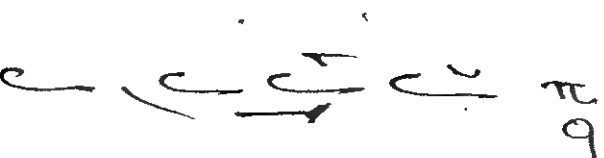
2) Καρτισιγάρ. εἶναι ὁ ἦχος ὁ λεγόμενος Δευτερόπρωτος, ὁ ὁποῖος ἔχει βάση τὸν Δ καὶ ὁδεύει ἀπὸ τὸν Δι ἕως τὸν ἄνω Γα ὡς Δεύτερος καὶ ἀπὸ τὸν Γα ἕως τὸν κάτω Γα ὡς πρῶτος.

Κλασσικὸν παράδειγμα αὐτοῦ τοῦ ἡχου εἶναι τὸ "Ἄξιον ἔστίς, τοῦ Πέτρου Φιλανθίδου. Παραθέτομεν καὶ ἕτερον παράδειγμα.

π.χ. Δ

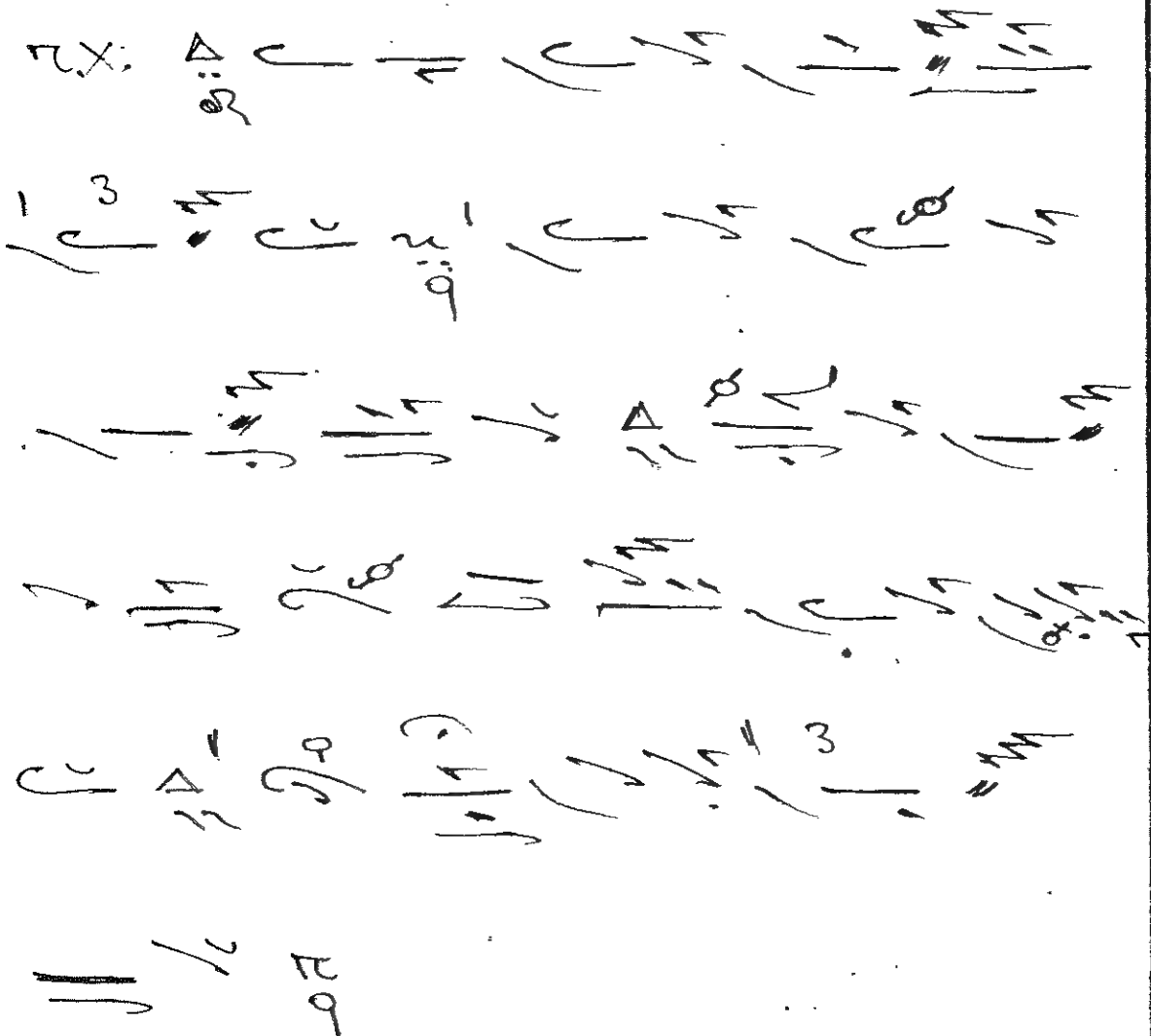

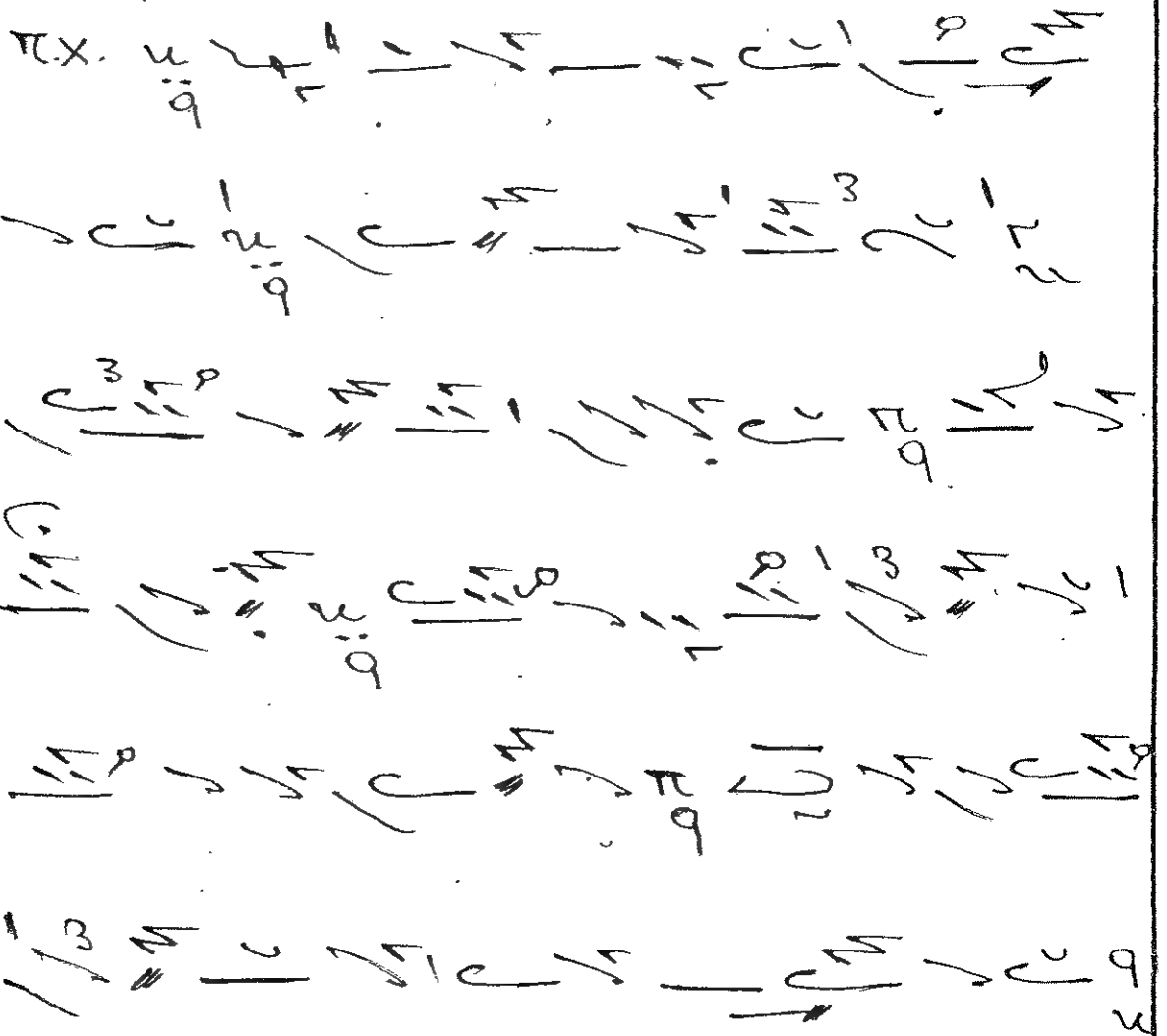
Ἐκ τοῦ Δ' ἡχοῦ.

1) Ν ι σ α β ε ρ έ κ. Εἶναι λέξεις Ἀραβο-περσική. Εἶναι ἦχος Δ' μέ βάση τόν Δ. Καταλήγει ἀτελῶς εἰς τόν η ἐντελῶς εἰς τόν Δ. εἰς τόν ὁποῖον συχνάκις τίθεται ἡ ἐναρμόνιος χροά τό κλιτόν σ καί τελικῶς καταλήγει εἰς τόν π .

Εκ τοῦ πα' ἤχου

1) Χοῦσεῦνί' Ἀσηράν ¹⁶. Εἶναι ἤχος πα' ἐκ τοῦ ἄνω η, θέλει τοὺς Βου, Δι, Ζω, Πα, μέ ὕφειν καὶ καταλήγει εἰς τὸν κάτω Κε. **9.**

10

3) Χι σ σ ά ρ Μ ο υ σ ε λ ι κ¹⁸ . Είναι

ήχος πα'φθορικός μέ βάση τόνπ . Φέρει τήν
Σπάθη (Χισσάρ) είς τόν κ καί⁹ θέλει τόν

⁹

Ζω μέ ύφεσιν καί τόν Δι μέ δλεσιν καί τόν
κάτω Ιη μέ δλεσιν, καταλήγει δέ είς τό κά-
τω πα έναρμόνιον π

$\delta\zeta$

πχ. π

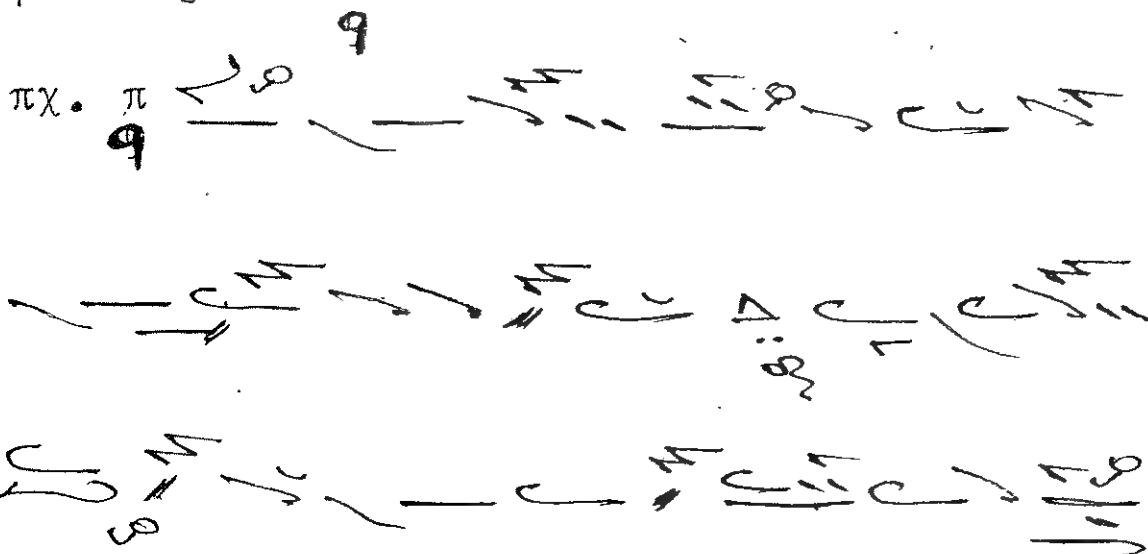
⁹

$\frac{1}{\pi} - \frac{1}{\pi} - \frac{1}{\pi} - \frac{1}{\pi} - \frac{1}{\pi}$

$\frac{1}{\pi} - \frac{1}{\pi} - \frac{1}{\pi} - \frac{1}{\pi} - \frac{1}{\pi}$

$\frac{1}{\pi} - \frac{1}{\pi}$

4) Α τ ζ έ μ κ ι ο υ ρ δ ι¹⁹. Είναι ήχος
 πα' έναρμόνιος μέ βάση τόν π. "Αρχεται εκ
 τοῦ ἄνω Ζω' μέ τήν έναρμόνιον φθοράν. Θέλει
 τόν Ζω' καί τόν Βου' μέ ὕφεσιν καί καταλή-
 γει εἰς τόν π.

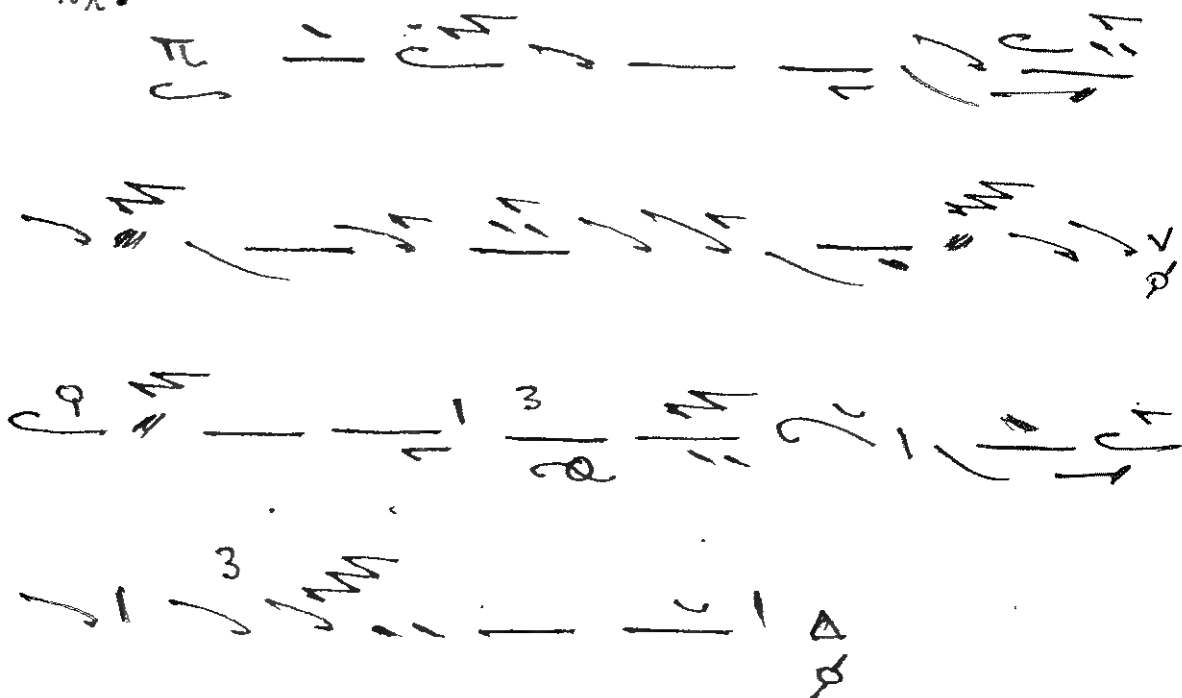

20

12

Ἐκ τοῦ ^λπβ' ἤχου.

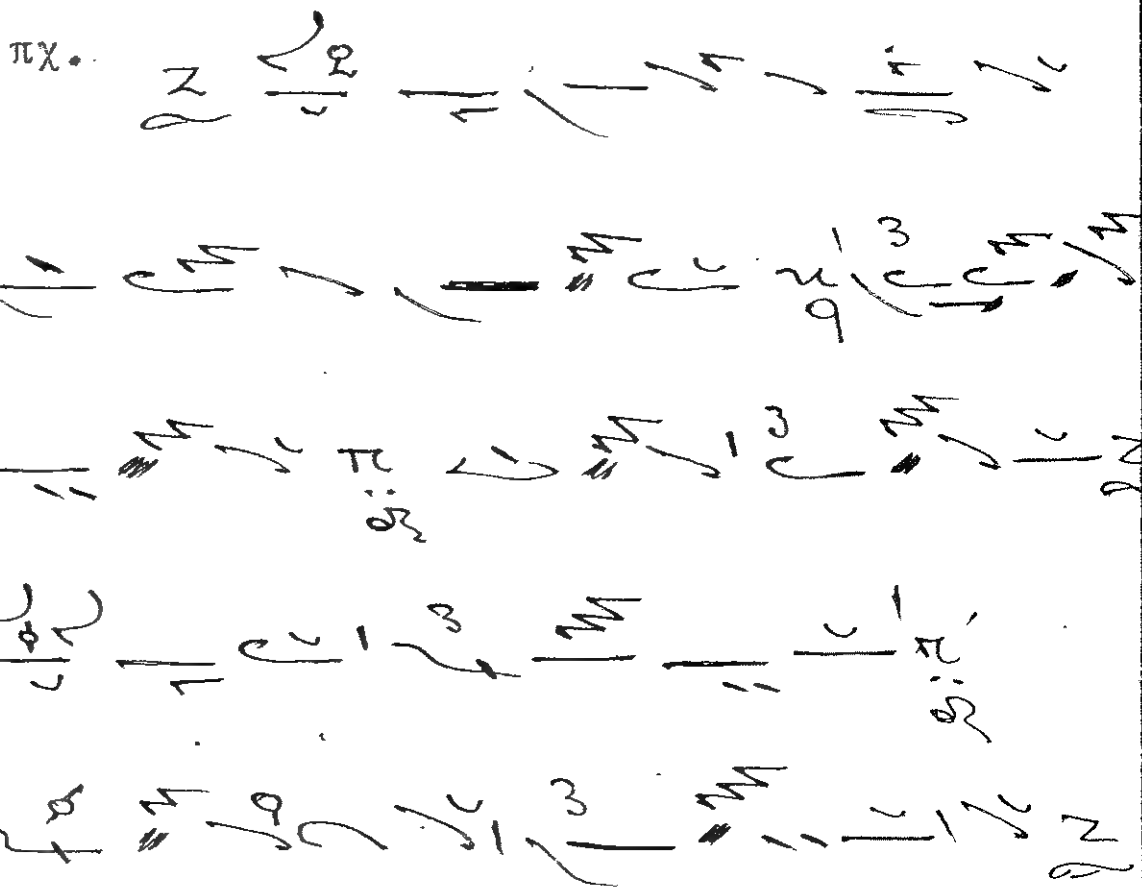
1) Χοῦμαγιούν²⁰. Εἶναι ἤχος ^λπβ' ἐκ τοῦ ~~π~~ πού καταλήγει εἰς τόν Δ εἶναι μέλος πού προέρχεται ἀπό τό με μα ω (πού εἶναι ἤχος Δ' καί φάλλεται ὡς ^λπβ' ἐκ τοῦ Δ καί καταλήγει εἰς τόν Δ). Ὁ Ἰωάννης ὁ Κουκουζέλης ἔγραψε Χερουβικόν εἰς ἤχον Χουμαγιούν καί τό ὠνόμασε Παλατιανόν. ^{μελ.} πχ.

14

Ἐκ τοῦ Βαρέως ἤχου.

Φ ε ρ α χ ν α κ²². Εἶναι ἤχος βαρὺς φθο-
 ρικός θέλει ἐπὶ τοῦ Δ τὴν φθορὰν τοῦ ρ
 οὔτω Δ^ρ καὶ ἐπὶ τοῦ ν^{δρ} τὴν φθορὰν τοῦ φ,
 οὔτω ν^{δρ} καὶ καταλήγει εἰς τὸν ζ τὸν δια-
 τονικὸν ὅπως ὁ διατονικός βαρὺς.

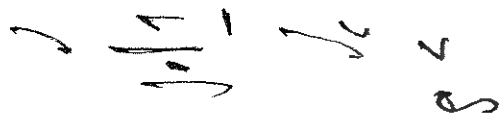
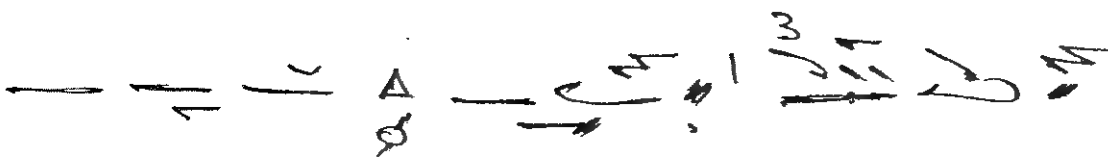
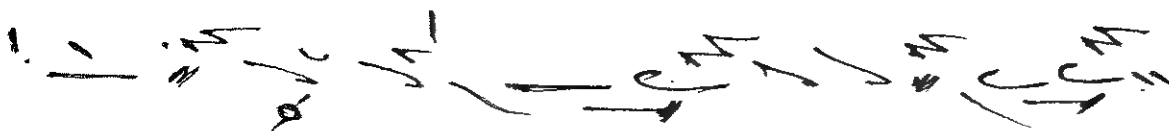
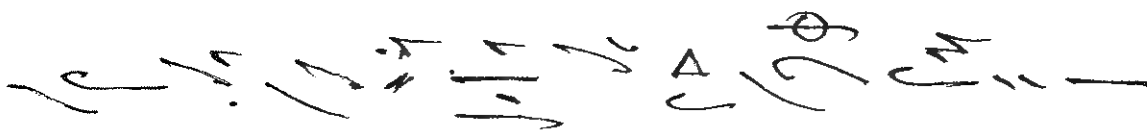
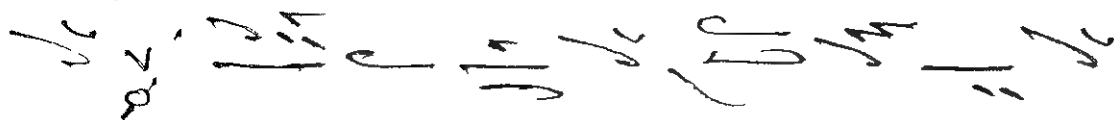
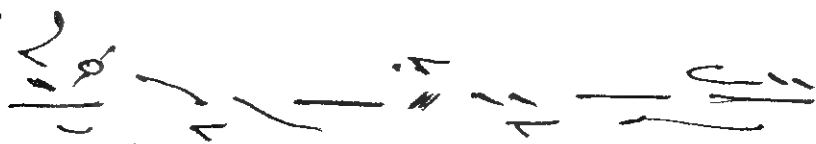

5) Ἐκ τοῦ πδ' ἤχου.

- 1) Χ ι τ ζ α σ κ ι α ρ²³. Εἶναι ἤχος πδ' χρωματικός. Θέτει τὴν φθορὰν τοῦ Δι τοῦ πβ' ἤχου ϕ ἐπὶ τοῦ ν καὶ καταλήγει εἰς τὸν κάτω Νη ν χρωματικῶς ὡς πα τοῦ πβ' ἤχου.

πχ. ν

ϕ

16

2) Σ ο υ ζ ι ν ᾱ ἥ²⁴. Εἶναι ἥχος ^λπδ' χρωματικός. Ἐπὶ τοῦ Δ τίθεται ἡ φθορὰ τοῦ β' ἤχου ^δ και ὁδεύει τὸ ἄνω τετράχορδον κατὰ τὸν β' ἥχον ἐνῶ τὸ κάτω τετράχορδον μέ λυση τῆς φθορᾶς ὁδεύει κατὰ τὸν ^λπδ' ἥχον διατονικά καταλήγοντας εἰς τὸν ν.

πχ. ν ^δ

Τελευτῶν ὁπιοῦν.

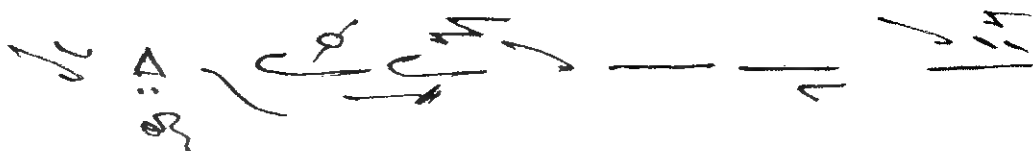
1/3 1/2 1/4 1/8 1/16 1/32 1/64 1/128 1/256 1/512 1/1024 1/2048 1/4096 1/8192 1/16384 1/32768 1/65536 1/131072 1/262144 1/524288 1/1048576 1/2097152 1/4194304 1/8388608 1/16777216 1/33554432 1/67108864 1/134217728 1/268435456 1/536870912 1/1073741824 1/2147483648 1/4294967296 1/8589934592 1/17179869184 1/34359738368 1/68719476736 1/137438953472 1/274877906944 1/549755813888 1/1099511627776 1/2199023255552 1/4398046511104 1/8796093022208 1/17592186044416 1/35184372088832 1/70368744177664 1/140737488355328 1/281474976710656 1/562949953421312 1/1125899906842624 1/2251799813685248 1/4503599627370496 1/9007199254740992 1/18014398509481984 1/36028797018963968 1/72057594037927936 1/144115188075855872 1/288230376151711744 1/576460752303423488 1/1152921504606846976 1/2305843009213693952 1/4611686018427387904 1/9223372036854775808 1/18446744073709551616 1/36893488147419103232 1/73786976294838206464 1/147573952589676412928 1/295147905179352825856 1/590295810358705651712 1/1180591620717411303424 1/2361183241434822606848 1/4722366482869645213696 1/9444732965739290427392 1/18889465931478580854784 1/37778931862957161709568 1/75557863725914323419136 1/151115727451828646838272 1/302231454903657293676544 1/604462909807314587353088 1/1208925819614629174706176 1/2417851639229258349412352 1/4835703278458516698824704 1/9671406556917033397649408 1/19342813113834066795298816 1/38685626227668133590597632 1/77371252455336267181195264 1/154742504910672534362390528 1/309485009821345068724781056 1/618970019642690137449562112 1/1237940039285380274899124224 1/2475880078570760549798248448 1/4951760157141521099596496896 1/9903520314283042199192993792 1/19807040628566084398385987584 1/39614081257132168796771975168 1/79228162514264337593543950336 1/158456325028528675187087900672 1/316912650057057350374175801344 1/633825300114114700748351602688 1/1267650600228229401496703205376 1/2535301200456458802993406410752 1/5070602400912917605986812821504 1/10141204801825835211973625643008 1/20282409603651670423947251286016 1/40564819207303340847894502572032 1/81129638414606681695789005144064 1/162259276829213363391578010288128 1/324518553658426726783156020576256 1/649037107316853453566312041152512 1/1298074214633706907132624082305024 1/2596148429267413814265248164610048 1/5192296858534827628530496329220096 1/10384593717069655257060992658440192 1/20769187434139310514121985316880384 1/41538374868278621028243970633760768 1/83076749736557242056487941267521536 1/166153499473114484112975882535043072 1/332306998946228968225951765070086144 1/664613997892457936451903530140172288 1/1329227995784915872903807060280344576 1/2658455991569831745807614120560689152 1/5316911983139663491615228241121378304 1/10633823966279326983230456482242756608 1/21267647932558653966460912964485513216 1/42535295865117307932921825928971026432 1/85070591730234615865843651857942052864 1/170141183460469231731687303715884105728 1/340282366920938463463374607431768211456 1/680564733841876926926749214863536422912 1/1361129467683753853853498429727072845824 1/2722258935367507707706996859454145691648 1/5444517870735015415413993718908291383296 1/10889035741470030830827987437816582766592 1/21778071482940061661655974875633165533184 1/43556142965880123323311949751266331066368 1/87112285931760246646623899502532662132736 1/174224571863520493293247799005065324265472 1/348449143727040986586495598010130648530944 1/696898287454081973172991196020261297061888 1/1393796574908163946345982392040522594123776 1/2787593149816327892691964784081045188247552 1/5575186299632655785383929568162090376495104 1/11150372599265311570767859136324180752990208 1/22300745198530623141535718272648361505980416 1/44601490397061246283071436545296723011960832 1/89202980794122492566142873090593446023921664 1/178405961588244985132285746181186892047843328 1/356811923176489970264571492362373784095686656 1/713623846352979940529142984724747568191373312 1/1427247692705959881058285969449495136382746624 1/2854495385411919762116571938898990272765493248 1/5708990770823839524233143877797980545530986496 1/11417981541647679048466287755595961091061972992 1/22835

17

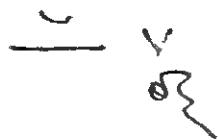
3) N ι γ ρ ι ζ²⁵. Είναι ἥχος πδ' ἐκ τοῦ ν.

Θέλει τὴν φθορὰν τοῦ Δι ς τοῦ πβ' ἐπὶ
τόν Δι τοῦ πδ' λύοντάς τὴν στήν πορεία τοῦ
μέλους καὶ καταλήγει εἰς τὸν ν τοῦ πδ'
ἥχου.

πχ. ν

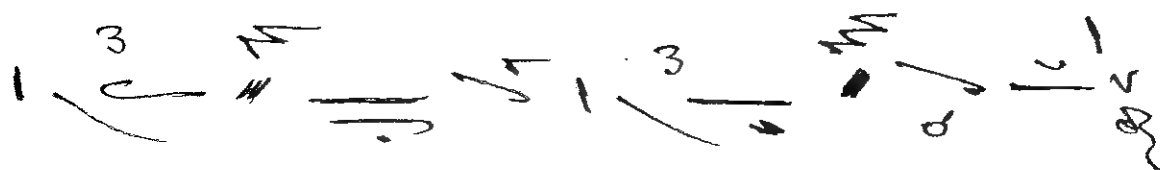
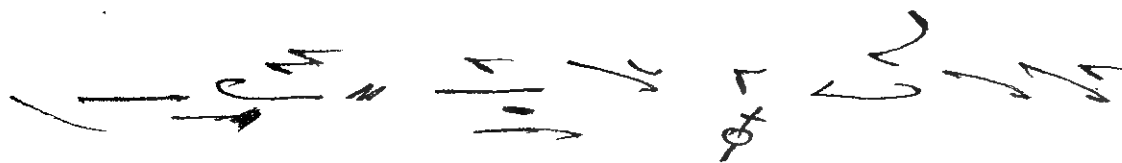
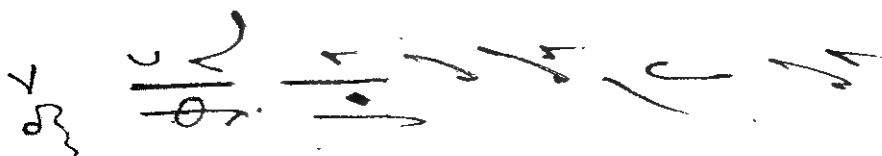

4) Ν ε χ α β ε ν τ²⁶. Είναι ἥχος πδ' ἐκ τοῦ ν μέ τήν φθοράν τοῦ Δι, ~~θ~~ τοῦ Β' ἥχου ἐπὶ τόν Δι τοῦ πδ' ἥχου καὶ μέ ἐναρμόνιον φθοράν ἐπὶ τοῦ Βου, καὶ λύοντας τήν φθοράν στήν πορεία τοῦ μέλους καταλήγει εἰς τόν ν τοῦ πδ' ἥχου.

πχ. δζ

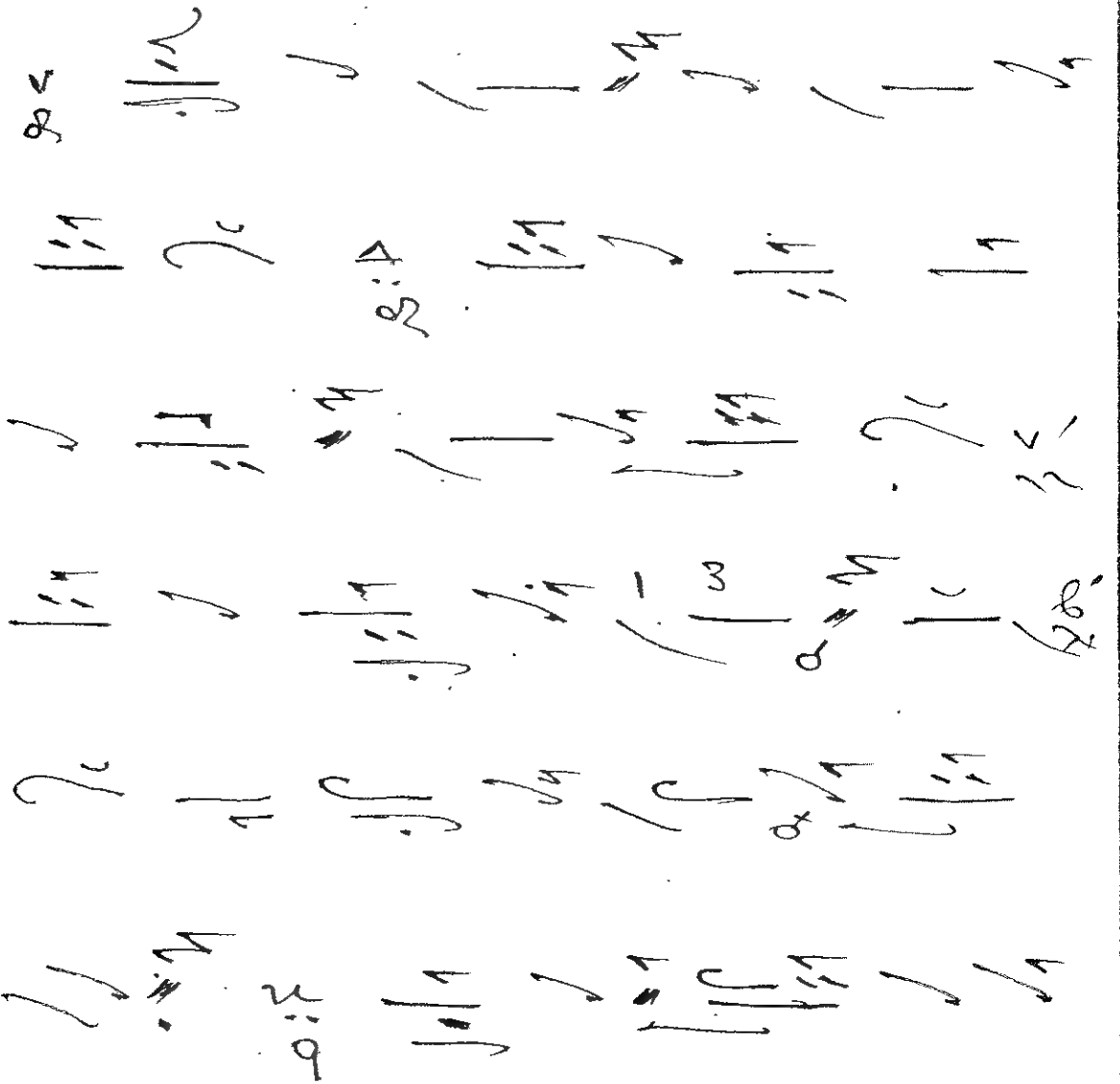
19

5) Μ α χ ο ύ ρ²⁷. Είναι ἥχος $\pi\delta'$ ἐκ τοῦ ν
ἐπτάφωνος.

Θέλει τὴν ἐναρμόνιον φθοράν ϕ ἐπὶ τοῦ Γα
καὶ κάνει καταλήξεις εἰς τὸν κ τὸν β

φθάνοντας μέχρι καὶ τοῦ ἄνω β' καταλήγον-
τας τελικὰ εἰς τὸν ν τοῦ $\pi\delta'$ ἥχου.

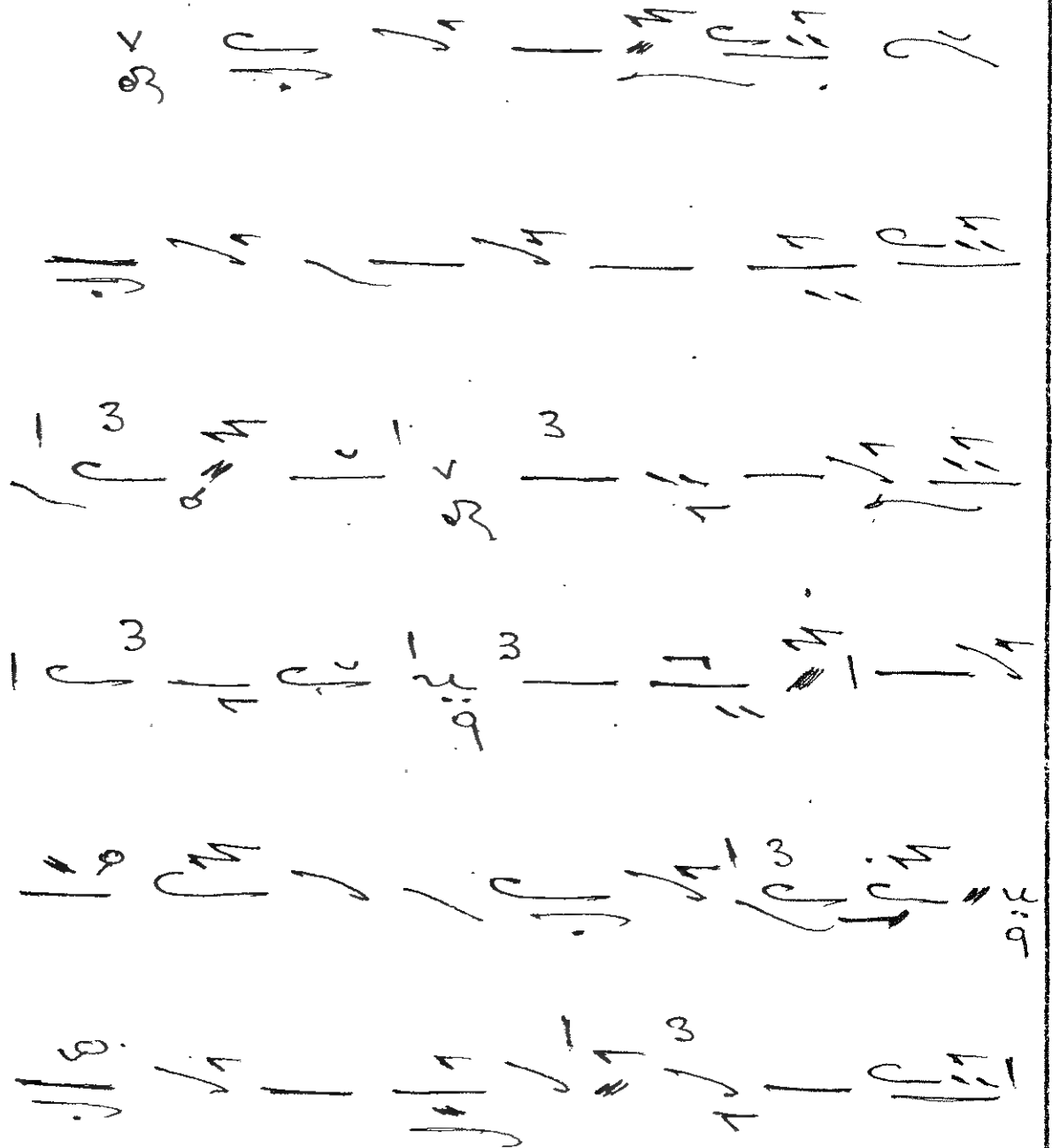
πχ.

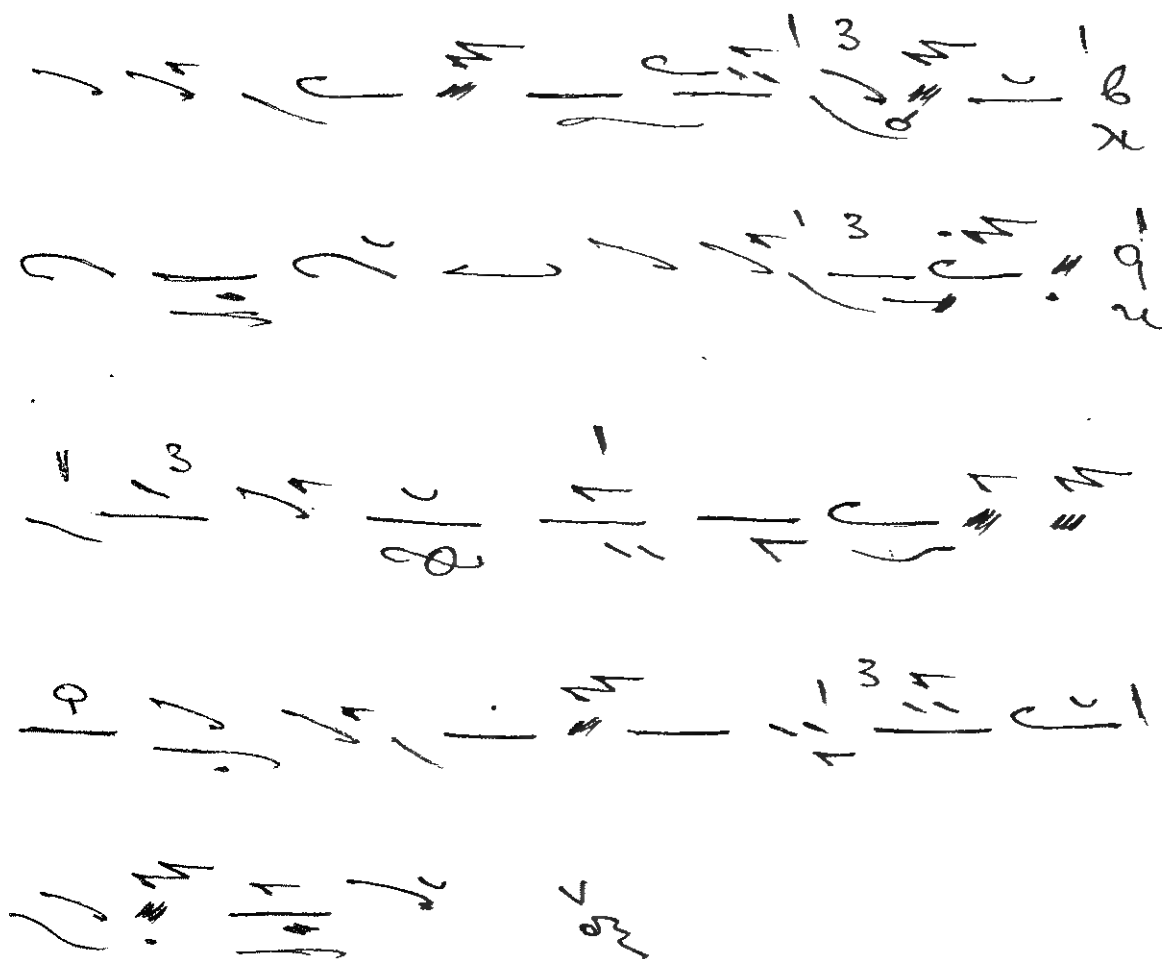
Βασιλεὺς ὁπλοῦν.

20

6) Δ ο υ ζ ι δ ι λ²⁸. Είναι ἥχος πδ' ἐκ τοῦ
 ν μέ καταλήξεις εἰς τόν κ τόν β καί τόν
 ς
 ϑ καί τελικά καταλήγει εἰς τόν ν.
 κ
 πχ.

βλέπε σπουδαία

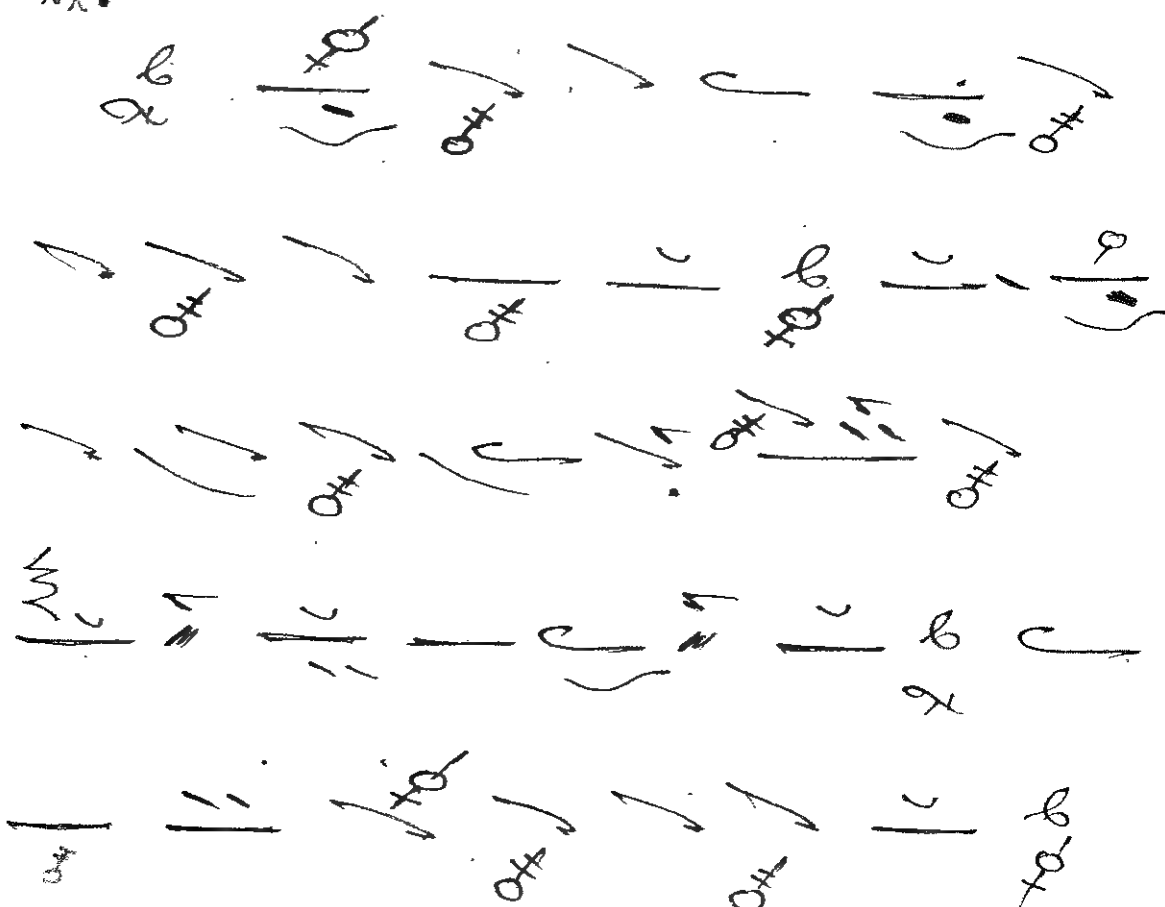

Θὰ ἦταν παράληψις ἂν δέν ἀναφέραμε
καὶ τίς τρεῖς χρόες τῆς Βυζαντινῆς Μου-
σικῆς, οἱ ὁποῖες δέν ἀνήκουν σέ ἦχο, ἀλλὰ
σέ γένος καὶ εἶναι οἱ ἐξῆς.

21

1) ο ζ υ γ ό ς ♀ ἡ διπλῇ δόσεσις τό λε-
γόμενον Μ ο υ σ τ α ἄ ρ²⁹. Ἡ χροᾶ αὐτῇ
εἶναι γένους χρωματικοῦ. Τίθεται ἐπὶ τοῦ
Δι καὶ ἀπαιτεῖ τόν Γα μέ ♂ τόν Βου εἰς
τὴν θέσιν του καὶ τόν πα μέ ♂

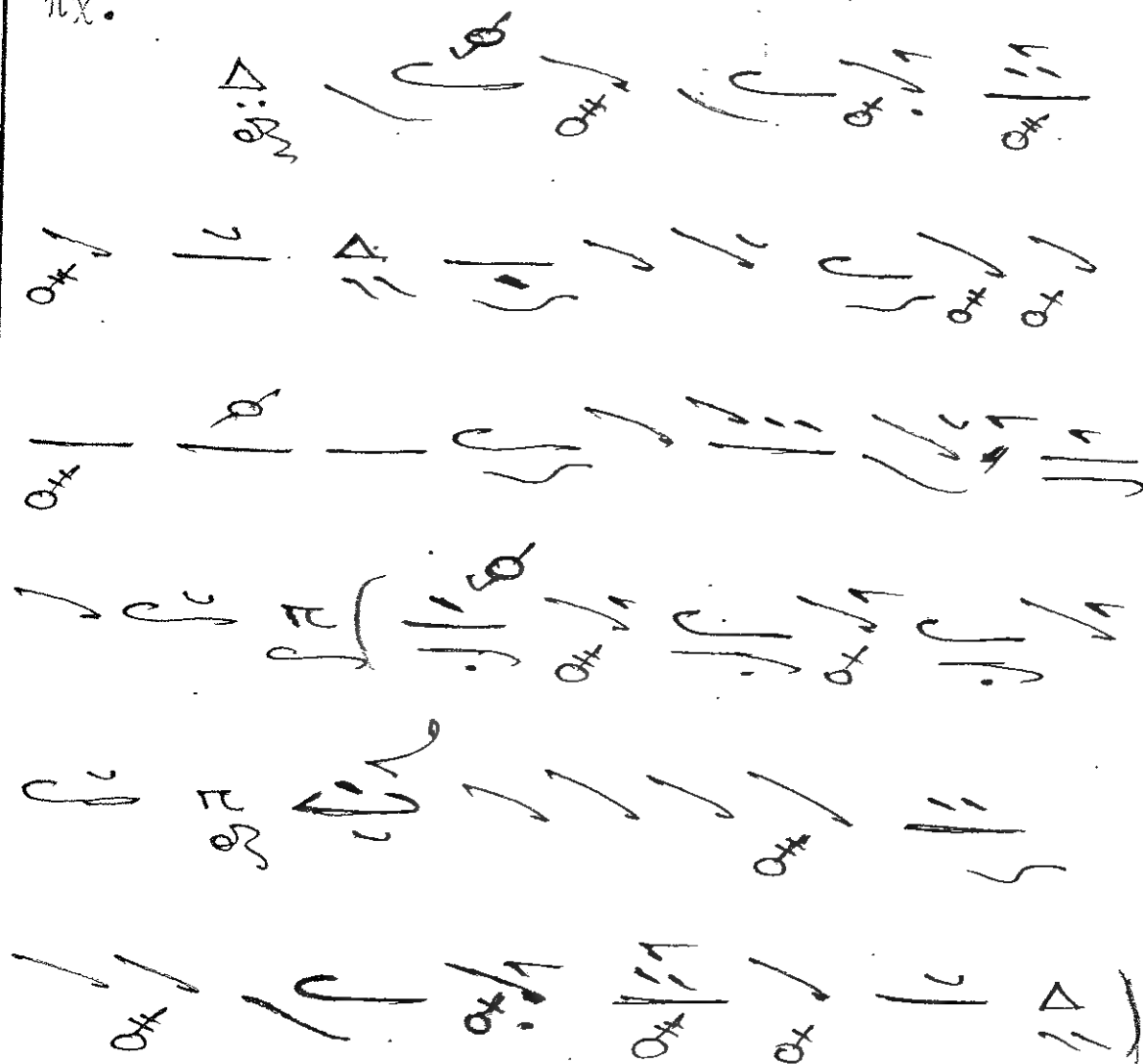
πχ.

2

2) τό κ λ ι τ ό ν ἢ ἡμίφθορον τό λεγόμενον Ν ι σ α μ π ο ύ ρ³⁰. Εἶναι γένους ἐναρμονίου. Τίθεται ἐπὶ τοῦ Δι καὶ ἀπαιτεῖ τόν Γα μέ καὶ τόν Βου μέ .

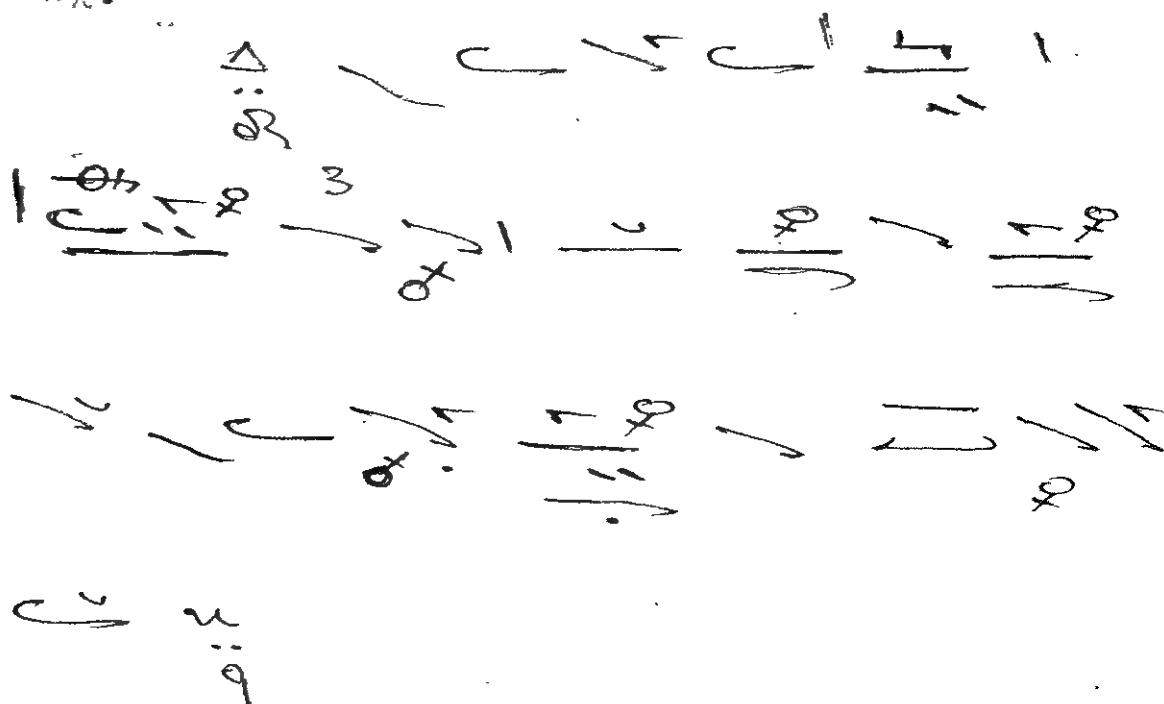
πχ.

23

3) Η Σ π α θ η ἡ ὑφεσοδίεσις ἡ λεγομένη Χ ι σ σ α ρ³¹. Εἶναι γένους ἑναρμονίου. Τίθεται ἐπὶ τοῦ κ καὶ ἀπαιτεῖ τὸν Ζω μέ ϕ καὶ τὸν Δι μέ ϕ .

πχ.

Ἐντός ὅμως ἀπό τούς Σουπιέδες δηλαδή τούς καταχρηστικούς ἤχους ἢ μεικτούς ὅπως θά λέγαμε, ἔχουμε καί τούς ρυθμούς.

Ὁ ρυθμός στήν Τουρκική γλῶσσα ὀνομάζεται "Ούσοούλ" ³².

Ἐπίσης τό ἄσμα εἰς τήν Τουρκική γλῶσσα ὀνομάζεται "Σαρκί" ³³.

Ἀλλή ἐπίσης ὀνομασία εἶναι ὁ τόνος ἢ ἡ τονική δηλαδή ὁ πρῶτος φθόγγος τῆς κάθε κλίματος πού στήν Τουρκική γλῶσσα ὀνομάζεται "Περδέ" ³⁴.

Μέ τά ὀλίγα αὐτά περὶ ἐξωτερικῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς δέν ὀλοκληρώνεται τό θέμα, ἀλλ' ἀπλῶς δίδομε τά ἀπαραίτητα στοιχεῖα διὰ νά δυνηθῇ κανεὶς νά σχηματίσῃ μίαν μικρὴν ἰδέαν περὶ τῆς ἐξωτερικῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς.

25

ΕΠΕΞΗΓΗΣΙΣ ΤΩΝ ΞΕΝΟΦΩΝΩΝΛ Ε Ξ Ε Ω Ν

1) Ο Υ Σ Α Κ εἶναι ἥχος πρῶτος τρέφω-
νος ἦτοι ἐκ τοῦ Δι μέ συνεχῇ ὕφεσιν εἰς
τόν Ζω. Ἡ λέξις εἶναι Περσικὴ καὶ σημαίνει
ἐρωτευμένος.

2) Χ Ο Υ Ζ Α Μ εἶναι ὁ δεύτερος ἥχος
ποῦ συνήθως καταλήγει εἰς τὸν Βου καὶ εἶ-
ναι ἀνάμειξη δευτέρου καὶ τετάρτου (λεγέ-
του), διὰ τὸν λόγον αὐτόν ὀνομάζεται καὶ
τεταρτοδεύτερος ἢ Διατονικός δεύτερος. Ἡ
λέξις Χ ο υ ζ α μ εἶναι Ἀραβικὴ καὶ ση-
μαίνει τολμηρός ἢ ὀρμητικός ὅπως εἶναι τὸ
ἐμβατήριον μέλος.

3) Ν Ε Β Α. Εἶναι Περσικὴ λέξις, ποῦ ση-
μαίνει τρόπος. Ὁ Νεβά ἥχος εἶναι ὁ τέταρ-
τος Παπαδικός, ὁ λεγόμενος V "Αγία". Κλα-
σικὸν παράδειγμα αὐτοῦ τοῦ ἤχου εἶναι ἡ
Δοξολογία τοῦ Πέτρου Λαμπαδαρίου.

4) Χ Ο Υ Σ Ε Ι Ν Ι. Εἶναι Ἀραβικὴ
λέξις ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Χουσεῖν τοῦ υἱοῦ
τοῦ Χαλίφου Ἀλῆ καὶ σημαίνει ὠραῖος.

5) Χ Ι Τ Ζ Α Ζ. Εἶναι Ἀραβικὴ λέξις
παρμένη ἀπὸ κάποια Ἐπαρχία τῆς Ἀραβίας.

6) Μ Π Ε Σ Τ Ε. Εἶναι λέξις Ἀραβοπερ-
σικὴ ποῦ σημαίνει σύνδεσμος καὶ ἐπειδὴ ὁ

βαρύς ἥχος ὀνομάζεται Ἀράκ, πού στήν Περσικήν σημαίνει μέσος, εἶναι δηλαδή ἥχος συνδεδεμένος μέ τόν μέσο τοῦ πρώτου ἥχου ὁ λεγόμενος πρωτόβαρυς.

7) P A Σ T. Εἶναι λέξις Περσική, πού σημαίνει ὀρθός, εὐθύς καί εἶναι καθαρός ^λπδ' ἐκ τοῦ ν.

8) M A K A M ἢ M A K A M I σημαίνει ἥχος κύριος.

9) Σ Ο Υ Π Ι Ε Σ σημαίνει ἥχος καταχρηστικός δηλαδή ἥχος μεικτός.

10) Σ Ε Γ Κ Ι Α Χ. Εἶναι λέξις Ἀραβοπερσική καί σημαίνει ἐκείνη φωνή.

11) M Π Ε Γ Ι Α Ν Τ Ι. Εἶναι λέξις Ἀραβοπερσική καί σημαίνει ὀλονύκτιος.

12) Κ Ι Ο Υ Ρ Δ Ι. Εἶναι λέξις Ἀραβική καί σημαίνει Κουρδικόν, δηλαδή προερχόμενον ἀπό τοῦς Κούρδους.

13) Σ Ε Μ Π Α Μ Π Ο Υ Σ Ε Λ Ι Κ. Σύνθετη λέξις ἀπό τίς Ἀραβοπερσικές λέξεις Σεμπά πού σημαίνει Ζέφυρος καί Μήουσελίκι πού σημαίνει ἀσπασμός.

14) Σ Ε Μ Π Α. Εἶναι Ἀραβοπερσική λέξις πού σημαίνει Ζέφυρος. Ἄλλοι ὅμως τήν ἐρμηνεύουν ὑπνωτικόν.

15) Χ Ο Υ Ζ Α Μ. Εἶναι Ἀραβική λέξις

πού σημαίνει τολμήρδν, ὀρμητικόν, ἔμβαπτήριον.

16) X O Y Σ E T N I A Σ H P A N. Εἶναι λέξις Ἀραβοπερσικὴ πού σημαίνει ἡμερονύκτιον τοῦ Χουσεῖν. Ἐπίσης σημαίνει καὶ βαρύτονος, ἐπεὶδὴ ἡ μελωδία φθάνει μέχρι τὴν κάτω ἀντιφθάναν.

17) M Π O Y Σ E Λ I K A Σ H P A N. Εἶναι λέξις Ἀραβοπερσικὴ, πού σημαίνει ἀσπασμός ἡμερονύκτιος.

18) X I Σ Ξ A P M Π O Y Σ E Λ I K. Εἶναι λέξις Ἀραβοπερσικὴ καὶ σημαίνει φρούριον ἀσπασμοῦ. Χισσάρ=φρούριον καὶ Μπουσελίκ=ἀσπασμός.

19) A T Z E M K I O Y P Δ I. Εἶναι λέξις Ἀραβοπερσικὴ, πού σημαίνει ἄσμα Περσικόν τῶν Κούρδων.

20) X O Y M A Γ I O Y N. Εἶναι λέξις Ἀραβικὴ, πού σημαίνει Βασιλικόν, Παλατιανόν.

21) Σ E X N A Z. Εἶναι λέξις Ἀραβοπερσικὴ πού σημαίνει Βασιλικόν θέλγητρον. Σάχ=Βασιλεύς, νάζ=θέλγητρον.

22) Φ E P A X H A K. Εἶναι λέξις Ἀραβοπερσικὴ πού σημαίνει πανηγυρικόν ἢ εὐχάριστον.

23) X I T Z A Σ K I A P. Είναι λέξεις 'Αραβοπερσική που σημαίνει διπλασιασμός.

24) Σ Ο Υ Ζ Ι Ν Α Κ. Είναι λέξεις Περσική που σημαίνει φλογερόν ή φαινόν.

Σε άλλη έρμηνεία έρμηνεύεται ποταμός, που είναι ή όνομασία γνωστοῦ πτηνοῦ.

25) N I Γ P I Z. Είναι λέξεις Περσική που σημαίνει κάτι που σκορπᾷ τό ἄγαθόν.

26) N E X A B E N T. Είναι λέξεις 'Αραβοπερσική από τό όνομα τῆς πόλεως Νεχαβέντ τῆς λεγομένης καί 'Ιράν 'Αρζεμί.

"Αρα Μανᾶμ Νεχαβέντ σημαίνει ἄσμα Νεχαβέντειον.

27) M A X O Y P. Είναι Περσική λέξεις, που σημαίνει οίνοπωλεῖον, καπηλιό.

"Αρα Μανᾶμ Μαχούρ σημαίνει ἄσμα καπηλικόν ή ἄσμα ταβέρνας.

28) Σ Ο Υ Ζ Ι Δ Ι Λ Α Ρ Α. Είναι λέξεις Περσική που σημαίνει καῖον τήν καρδίαν ή σπαραξιῆάρδιον.

29) M O Y Σ T A A P. Είναι λέξεις 'Αραβοπερσική καί σημαίνει δανεισμένον.

30) N I Σ A M H O Y P. Είναι Περσική λέξεις ἐκ τῆς Περσικῆς πόλεως Νισαμπούρ τῆς ἐπαρχίας Χορασάν. Μανᾶμ Νισαμπούρ σημαίνει ἄσμα Χορασιανόν.

31) Χ Ι Σ Σ Α Ρ. Είναι 'Αραβοπερσική λέξις, πού σημαίνει φρούριον.

32) Ο Υ Σ Ο Υ Λ. Είναι λέξις Τουρκική, πού σημαίνει ρυθμός.

33) Σ Α Ρ Κ Ι. Είναι λέξις Τουρκική, πού σημαίνει ἄσμα.

34) Π Ε Ρ Δ Ε. Είναι λέξις Τουρκική, πού σημαίνει τόνος ἢ τονική.

ΠΗΓΑΙ ΚΑΙ ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ

- 1) Κωνσταντίνου Πρωτοφάλτου,
 'Ερμηνεία 'Εξωτερικῆς Μουσικῆς
 Κων/πολις 1843
- 2) Πανδώρα.
- 3) Κιλτζανίδου.
- 4) ΑΣΙΑΣ ΛΥΡΑ
 Κωνσταντίνου Ψάχου 'Αθῆναι 1907
- 5) Κ. Πανᾶ. 'Ανάθιστος "Υμνος.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΟΣ

	<u>Σελίς</u>
1) Περὶ ἐξωτερικῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς	1
2) Ὀνομασία τῶν ὀκτώ ἡχῶν εἰς τὴν Βυζαντινὴν Ἑλληνικὴν καὶ Τουρκικὴν γλῶσσαν.	3
3) Ἰδιομορφία Δ' ἡχου.	3
4) Ἰδιομορφία βαρέος ἡχου	4

ΠΑΡΑΓΟΜΕΝΟΙ ΣΟΥΠΙΕΔΕΣ

ΕΞ ΕΚΑΣΤΟΥ ΗΧΟΥ

Ἐκ τοῦ Α' ἡχου

5) Κιουρδί.	7
6) Σεμπᾶ Μπουσελίκ.	8
7) Σεμπᾶ.	9

Ἐκ τοῦ Β' ἡχου

8) Χουζάμ.	10
9) Καρτῆγάρ.	11

Ἐκ τοῦ Δ' ἡχου

10) Νισαβερέκ.	12
----------------	----

Ἐκ τοῦ πλαγίου Α' ἡχου

11) Χουσεῖνῆ Ἀσηράν.	13
12) Μπουσελίκ Ἀσηράν	14
13) Χισσάρ Μπουσελίκ.	15
14) Ἀτζέμ Κιουρδί.	16

ΣελίςἘν τοῦ πλαγίου Β' ἤχου

15)	Χουμαγιούν	17
16)	Σεχνάζ.	18

Ἐν τοῦ βαρέος ἤχου

17)	Φεραχνάν.	19

Ἐν τοῦ πλαγίου Δ' ἤχου

18)	Χιτζασσιάρ.	20
19)	Σουζινάν.	21
20)	Νιγρίζ.	23
21)	Νεχαβέντ.	24
22)	Μαχούρ.	25
23)	Σουζιδίλ.	26
24)	Ὁ ζυγός.	29
25)	Τό κλιτόν.	30
26)	Ἡ σπάθη	31
27)	Ἐπεξηγήσεις τῶν ξενοφάνων λέξεων	33
28)	Πηγή Καί Βοηθήματα	38
29)	Περιεχόμενα παραρτήματος	39